

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiumtinu:
 Rusijoje (kuvertuose) 6 rubl.,
 Prusiose 7 auks.,
 Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai Varpė, ištisa cilitė, smulkaus rašto, kaštuoja 60 fen. arba 30 kap.

Literatūros politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Mūsų spauda ir rusų politika.

Paskutiniame laike rusų laikraščiuose („Peterb. Vied“ ir „Zivaja Starima“) vėl tapo pakeltas klausimas apie lietuvišką spaudą. „Siuom žygiu, kaip ir anuosyk“) rusai kritikuoja viešpatystės politiką kas link mus spaudos ir pataria rusų vyriausybei paimti lietuvių apšvietimą po savo sparnų.

Kitam galėtu pasirodyti, kad toks rusų prielankumas ir užtarimas mus reikalų kyla iš jausmo teisybės ir žmogiškumo. Bet ant nelaimės teip nėra. Motyvais daleidimo spausiti lietuviškas knygas lotyniskomis raidėmis (literomis) yra ne mus reikalai, bet reikalai rusų tautos. Mat ikiol uždraudimas lietuviškos spaudos ne tik neatnėšė Rusijai pageidautų vaisių, bet jno tolyn juo daugyn ėmė kenkti jos reikalams ir siekiamis. Siekiai-gi Rusijos kas link apimtnjų šalių arba t. v. „okrainų“ mums yra gana aiškus, jai rupi, kad ir toliaus butu galima saviskai „gaspadoranti“ apimtosė šalise ir naudotis iš kruvino prakaito gyventojų, nežiurint ant jų skriaudų, vargo ir nušikundimo.

Kokią naudą turi Rusija iš savo „okrainų“ gali parodyti skaitlinės iš atskaitos viešpatystės kontrolės. Nuo gyventojų Lietuvos, Baltrusijos, Ukrainos, Podolijos ir Volinijos 1892m. buvo surinkta mokesčių 110 797 608 rub. 25 kap., o išleista ant reikalų tų šalių 82 112 126 rub. 43 kap. (tamė skaitliuje 50 000 000 rub. ant kariumenės, policijos ir pravoslavijos reikalų). Tokiu budu surinkta tą metą iš visų minėtų šalių 28 685 482 rub. 12 kap. viršaus, arba pė 1 rub. 62 kap. nuo kiekvieno gyventojaus. Tiek mažiau-daugiau pinigų išeina kas metą iš „okrainų“ į Rusiją.

O pinigų Rusijai labai reikia. Užpernai vien tik ant reikalų militarizmo ir ant išmokėjimo palukanų už skolas Rusija išleido 56% visų išduotų pinigų.** Reikale nesidrovi Rusija nė vagystės, nė plėšimo. 1877 metuose Rusija reikalanda pinigų buvo pasi-

skolinus iš apsisergėjimo yždų Lenkijos (strachovija summi) 10 mil. rublių. Bet į vietą gražinimo tų pinigų buvo pakeltas apsisergėjimo mokeskis ant 25% (dobavočny strachovoi sbor). Teip-gi gerai žinomas yra visienis užgrėbimas apimtosė šalise girių, dvarų (majoratų) bažnyčių, namų etc. Toks užgrėbimas ir konfiškatos atsitinka ir mus dienose. Daug neteisybių pasirėmia ant nelabumo činovnikų, bet da daugiau neteisybių pasirėmia ant netikusių įstatymų, kuriuos išdavė valdančios luomos, gindamos savo reikalus ir privilegijas. Visa suikenjė mokesčių yra nuversta ant žemesniųjų luomų, o įpatingai ant „okrainų“. Norėdama užlaikyti naudingą sau „status quo“ viešpatystė aukauja tam tikslui sunkiai uždirbtą žmonių skatiką, žmonių tiesas, laisvę, apšvietimą dorą.

Žmonių tiesos besiplatindamos žada suteikti gyventojams politiską laisvę, savvaldystę ir pasigerinimą ekonomisko buvio. Bijodama tos laisvės iš tolo Rusija nuo seniai jau įvedė tam tikrą sistemą auginimo mažų ir didelių, įvedė tam tikrą mokslą ir apšvietimą, kuris galėtu padidinti skaitlių nuolankių ir paklusnių viešpatystės tarnų ir apginėjų ėsančios tvarkos.

Apsėjimas su „okrainų“ gyventojais turi tą patį pobudį, tik apšveiškia bjauresnėje formoje. Čion rupi viešpatystei ne tik įkvėpti dvasę paklusnumo ir nuolankumo, bet da rupi sulieti „okrainas“ su Rusija ir tokiu budu išnaikyti visokius „okrainų“ klausymus. Vardan šitos idėjos prasidėjo persikiojimai kalbos, tikėjimo, patriotiškos literatūros ir visų tautiskų ypatybių. Įvesta aštri cenzura da-gi spaudos uždraudimas Lietuvoje, urėdiškos vietos pavestos maskoliams, kurie tapo privihoti į „okrainas“ visokiomis privilegijomis, uždrausta bajorams pirkti žemę ir tt.

Sunku butu suskaityti visokius įrankius tos politikos, kuri apkrikštyta yra vardu „rusifikacija“ ir savo darbais yra mums jau giliai įsikyrėjus. Begėdiška apsjėmas Rusijos su „okrainomis“ aiškiai parodė mums, ant ko remiasi rusifikacijos politika.

Siekis Rusijos kaslink „okrainų“ isteisina jos akise visokius, kad ir bjauriausius ir nežmoniškiausius politikos įrankius. Jos vy-

*) Žv. „Novoje Vremia“ 1895 m. N. 6866.

** 1894 m. išleista ant visų viešpatystės reikalų 991 mil. rub. tamė skaitliuje 290 mil. (29%) ant kariumenės ir 271 mil. rub. (27%) ant užmokėjimo palukanų.

riausių principu yra nauda, o argumentais to principo, yra kumščia ir ginkluota kariūnė. Teisybė, negali sakyti, kad visi bjaurūs darbai slogintu sąžinę skriaudikų ir despotų. Jie noria išteisinti save ir sakosi pildą įstatymus ir savo priderystės vardan „caro ir tėvynės“ labo. Jų darbus pagiria ir pats caras, apdovanodamas juos, medaliais, titūlais ir augštais urėdais. Bet jų visų protais aptemdytas yra egoizmo jausmu, per kurį negal' jie matyti ir prąsyti teisybę. Turėdami didesnę už kitus galybę jie suslėgia savo priešinikus, žmonių užtartytojus, surakina anų burnas cenzūros panciais, arba įstumia juos į tamsius ūrvus ir kalinius, kad negalētu suvis priešintis jų, „caro ir tėvynės“ valiai.

Toks apsėjimas su gyventojais savais ir svetimais yra galimas tik tuomet, kada gyventojai yra paskendę tamsybėje, nesupranta savo reikalų ir neįaučia skriaudos, kurią jiems daro valdančios luomos. Prasiplatinus apšvietimui ir pabudus laisvės jausmui ir susipratimui tarpe žmonių neilgai gali tęstėsi neteisybė ir prispaudimas. Musų tantos dvasia jau pabudo ir jos negali suslėpti nė uždaudimais, nė persekiojimais drauge pabudo ir apšvietimo geismas. Knygos ir laikraščiai tukstanciais skrieja pro durtyvus parubežinių sargų, aplenkia nagus žemskių ir žandarų ir apšviečia mus ntvargintą ir suspaustą tėvynę. Tik mažutėlė dalis patenka į žandarų nagus, kurie net atšimpa begaudydami „papistinančius ir neištikimus lietuvių raštus“. Dėl tos tai priežasties išmintingesniejie rusų politikai, gindami rusų reikalus „okrainėse“ velyja Rusijai paimti lietuvių apšvietimą į savo rankas, nėra tuomet galėsenti ji mokinti žmones savotiškai.

Tai gi kylanti lietuvių tantiska sąmonė ir opozicija priverčia valdžią apsimislyti kaslink lietuvių spaudos ir kartunta privers ją pamesti savo politiką, kuri juo tolyn juo daugyn kenkia Rusijos reikalams. Dėlto igyjimas spaudos arba da didesnės politiškos laisvės buta ne viešpapytės arba caro mafonė, bėt tik mus vienų nuopelnas. J. S-s.

Keistutis.

Tragedija penkiuose aktuose
lenkiskai paršė A. Asnyk
vertė

Vincas Kapšas.

(tesimas.)

Scena IX.

Keistutis ir Vaidila.

Keistutis.

Liudnas likimas senio, peržengusio
Dienas ir karta, kuri ji išleido,
Kada mitydams, kaip iš akių nyksta

Ką garbiho pats ir į ką tikėjo,
Stovi nutirpęs naujų žmonių tarpe,
Ir nepažįsta, kokios jų mintys,
Ir nesupranta jau nė vaikų savo,
Spaudžia man širdį, žiurint, kaip tikėjims,
Senas mūs budas teismus, dorybė
Siandien suminti, kaip Lietuva yra,
Kaip auga naujos kartos, kurios laužo
Dangaus ir žemės tiesas. Geriau butų
Į aną srietą keliaut ir ten miškuos
Narsiai medžioti su prošenų dvasioms,
Palikus žmones, jų bijotas širdis
Naujiems vadams ir naujam mokslui.
Bet dievai nori, kad trunkėčiau iki galo,
Kaip paskutinis praeties globėjas.

Vaidila.

Už tai tu gausi paskui nuo jų garbę,
Kokia retai kam iš žmonių patenka:
Lietuvos žemėj' skambės tavo vardas
Įplints vainikan darbų garbingųjų;
Tu nepradingsi, kaip paprastas žmogus,
Nors tavę liudnas istiktų likimas;
Nuo akių miegą mirties nubaidysi
Ir lėksi dangun nuo gedulių laužo;
Ant puikaus žirgo, auksu apsirėdęs,
Su ragu turo, po miškus skraidydamas,
Balsiai į kovą didžiavyrns šauksi,
Kurstydamas viltį tų, kur abejoja,
Ir jų tvirtybę, iki tavęs klausant
Neatgims dvasios per kančias ir kranją.
(pro duris po tjesei įeina Butrimas su keletu ginkluotu sargų, vėsdamas su sėvim Kunoną ir Konradą).

Scena X.

Keistutis, Vaidila, Butrimas, Kunonas, Konradas ir
ginkluoti sargai.

Butrimas (įeidamas).

Viespatie! radęs vienoj' pilies salėj'
Vokiečius situos, dar kryžlokę žalėiu,
Atvedžiau. Rasi, likę šičia tyko
Ir su Jėgaila slapčia ved derybas.
Turėdamas juodū dabar savo rankoj',
Gali per kančią išgriebti teisybę.

Keistutis.

Nereik to, Butrim! Ne ricieriaus darbu
Keistutis savę nesutepė niekad:
Ant kovos lauko imasi su priešiais,
Vienok beginklio anaipol nelypsto.
Žinot nenoriu, ką judu čia veikė,
Gana, kad esti po lietuvių stogu

(atsikrėpdamas ant Kunoną ir Konradą)

Ricieriai! esat laisvi nuo šio laiko —
Bet, jeigu norit padaryt man džiaugsmą,
Meldžiami, likkit svečiuosė pas mane!

Kunonas.

O kunigūksti! visas svietas žino,
Kad tu teisingas ir ricierių žiedas,
Norint da krikštas tavo stambeldystės

Neįnamazgojė. Q idant matytum,
Kaip augstai tavę mus zokonas gerbia,
Kunons ir Konrads, tavo svečiais lieka.

Keistutis (Būtrimui).

Eiva, sens drauge, pokili prirengsim
Augstiems sveteliams pamylėt padoriai.
Ik da sudausim su geležia ginklų,
Galime šiandien su taurėmis sudausti.

(išeina pro didžiausias duris, paskui ji išeina Butrimas,
Vaidila ir sargai, į jų vietą, luktelėjus, įlenda Albanas
ir stovi ties durimis neužtėmytas).

Scena XI.

Kunonas, Konradas ir Albanas.

Kunonas.

Per anksti tapo persergėts Keistutis;
Neparanku mums apsupimas Vilniaus.
Albanas kaltas.

Albanas (išeidamas ant vidurio).

Aš nepripažįstu

To nusprendimo

Kunonas.

Albano!

Albanas.

Išpildžiau,

Kas tik man liėpta — o kad Keistuts greitas,
Ne man kaltė. Atsakau už viską

Raskim geresnę mūsų kalboms vietą,
Nes ausis turi kartais net ir sienos.

Kunonas.

Teisybė, eisim.

(Kunonas, Konradas ir Albanas išeina, į jų vietą su-
grįžta pro didžiausias duris Keistutis, atsivėsdamas
Biruta, Aldoną ir Vytautį).

Scena XII.

Keistutis, Biruta, Aldona, Vytautis, paskiau Butrimas.

Keistutis (durise).

O, gerai patėkėt,

Po mūsų imtybių ant pačių liūksmybių.
Noriu čia, Vilnių, šiek-tiek nusizadint,
Paminėt laiką, kada buvau jaunas
Ir prie Birutos, da pilnos skaistumo,
Aš meilinausi. Žila paukštuzėle,
Pameni mūsų tas dienas laimingas,
Saldintas midum

Biruta.

Et, tamista, liautum

Dalykus tokius prie vaikų minėjęs.

Keistutis.

Ką-gi tai kenkia? Ar-gi neteisybė,
Kad mudu buvėm jauni, kad jaunumas
Ant galvų mūsų spinduliais virpėjo?
Mudu iš meilės žibėjom saulėti,
Pilni varsos tos, kurią turi kvietkos
Da šiandien žmogui, tuos laukus atminus,
Sirdyje tirpsta

(kreipdamasis ant Birutos)

Nebloga buvo?

Biruta.

Tai, darkaisi, seni!

Keistutis.

Gerai, kad sėniai valandėlę saldžia
Gal da atkasti; kitą tokią dieną
Negreit sulauksi.

(kreipiasi ant Vytautio)

Ko tu, Vytaut, tokis

Lyg apsilbausęs?

Vytautis.

Tas . . . Jėgaila . . . tėve

Keistutis.

Tai nieko pikto, ką pabus užtvėrtas.
Bet jis tau rupi labiau, ne kaip tėvas

Vytautis.

Tėve, jis šiandien nuskriaustas.

Keistutis.

Ištikro?

Na tu man šiteip Kada jisai taikos
Išpasalų mus voktečiams išduoti.
Tai nēr skriaudims; o kad aš, kaip tėvas,
Noriu pabausti ištvirkusį vaiką,
Tai sunus mano prieš manę. Varguoliai
Esam mes, sėniai!

Vytautis.

Tėve nenorėjan

Užgauti tavę — bet pažvelgt teikis
Pertoli, rodos, paleidai rustybę,
Jij kalėdams namuose jo pačio.
Daug prasikalto Jėgaila, tai tikra,
Bet nieks negali jug nužeminimą
Su giedria širdžia ramiai išturėti,
Tarytum kelmas. Užgavims opėsnis
Už nuskriaudimą ir pagiežą gimdo.
Žiurau ant savęs: tegul atsitiktų
Su manim šiteip, nē pats nežinočiau;
Ką bedaręs aš.

Keistutis.

Keistas jūs, jaunųjų,

Matyti karštis. Vyresniųjų mokslas
Jus duria, žeidžia ir gėda nuo tėvo
Priimt baidimą. Vienok nēra gėdos
Jį užpelnytį (švelniau) Nors aš, vaike, kietas,
Vienok nē piktas, anē užsispyręs.
Reikėj parodyt, kad su manim darbas
Ne vyžos pynims, o kalinys visas —
Tai tik ant juoko! Nori, kad paleisčiau?

Vytautis.

Teip kaip už brolių, užtarū,

Keistutis (kreipdamasis ant Birutos).

Tu, motin,

Su sunum eisi?

Biruta.

Reikia jį paleisti.

Keistutis.

Sprendžiate švelniai. (kreipiasi, juokaudamas, ant Aldonos)

Na, tai Aldona nors Prilaikys manę — da padidįs bausmę.

Aldona.

Šiuo žygiu, tėve, ir aš priešais tavę.

Keistutis.

Visi prieš manę — pati, vaikai — eina!
Ar nepaliepsit paleisti ir Marę,
O net Vaidylą?

Aldona (sudėdama rankas prašymui).

Paleiski, tėveli!

Keistutis.

Vaidylai reiktu ant šakos kaboti.
Su jums daryt ką? Aš rupescio apimts,
O jus tik žinot dalinti malonę.

(šeima Butrimis pro didžiasias duris.)

Aldona (Keistuciui).

Pasigailėk jų, jug tu maloningas.

Keistutis (užtėmijęs Butrimą).

A, tu čia, Butrim? — tai ką jau darysi —
Kalinius musų atvesk ir kryžiuokų
Paprašyk vyrus. Linksmisimės lygiai
Išvieną vardan sandoros ir meilės.

(Butrimas išeina po tiesiai. Keistutis atsikreipdamas ant Vytaučio rintai)

Vytauti! reikia turėti grebežius.
Jėgaila šiandien klaidžiais takais eina.
Rodos kiekvienas supras mano žingsni,
Jeigu aš Vilnių sau pasilaikysiu.

(po tiesiai išeina Kunonas, Konradas, Albanas.)

Scena XIII.

Keistutis, Biruta, Vytautis, Aldona, Kunonas, Konradas, Albanas.

Aldona (pamaczius Konradą).

Jisai!

Keistutis.

Ką?

Aldona.

Nieko.

Keistutis.

Teip išblankęs veidas.

*Aldona*š (Konradui tyliai).

Dabar laikykis!

Keistutis (rodydamas kryžiuokams namiškius.)

Tai mano šeimyna,

Ricieriai teigus. (Kryžiuokai pasveikina.)

Aldona (saly).

Tartum šmėkla kokia!

Teip atsimanęs.

Keistutis (rodydamas Vytauti).

Vieną turiu sunų,

Kuris man liko. Dievai maloningi

I namus mano leido sžtai (rodo Aldoną) dukrelę —

Ji man geresnė už dukterį tikrą,
Tik nelaiminga.

Vytautis.

Pati išdaviko.

Aldona.

Tėvel!

Keistutis.

Liežuvį, Vytaut, turi skaudų —
Neprivalai tu žėist seserį savo.

(kreipiasi ant Aldonos)

Mano vaikeli, tu jusiraminki.

(pro didžiasias duris įeina Butrimas, Jėgaila, Marė, Vaidyla ir keletas ricierių.)

Scena XIV.

Tie patys, Butrimas, Jėgaila, Marė, Vaidyla, ricieriai.

Keistutis (Jėgailai rintai)

Jėgaila! dručiai užrustinai manę —
Tai jau praėjo. Turiu ranką karštą,
Bet ne keršingą. Prasikaltai sunkiai,
Tiktai tu klydai, kaip paprasta jaunas.
Tai-gi aš pirmas tau paduodu ranką.

(ištiesia ranką Jėgailai, kuris ją ima ir bučiuoja Keistuciui į petį.)

Jėgaila.

Dėde

Keistutis (Jėgailai).

Tark ačiu Vytauciui; tas vaikas

Už tavę stojo net prieš savo tėvą.

Jėgaila (apkabindamas Vytauti).

Mielis mano broli!

Keistutis.

Aš viską užmiršiu,

Visiems atleisiu, tik statau nuo savęs
Šalygą vieną.

Jėgaila.

Sutinku ant visko.

Keistutis.

Visos tos žemės aš esmi jug sargas
Ir jos rubežiai man pridera ginti.

Šiandien, bematant, kad bendriems senovės
Rysiems sutraukdint svetimi prileisti,
Reikia daugiau man spēkų apginimui
I savo ranką. Sandoros grebežini
Palikk man Vilnių.

Jėgaila (nekantantas.)

Ar Vilnių?

Keistutis.

Tą auką

Padaryk seniui, kad būtų ramėsnis.

(Jėgaila šnabžda kas žin ką su Vaidyla.)

Ką? ar sutiksi?

Jėgaila (valandėlę paabejojęs).

Paskirta man bausmę

Turiu priimti.

Keistutis.

Tai ant šventos vietos

Eisim! tegn ten Jėgaila apreiškia

Prieš yisus žmones, ką yr pažadėjęs.
Ar teip gerai bus?

Jėgaila.
Išpildysiu viską.
Keistulis.

Meldžiami paskui.

(Keistulis eina pro didžiasias duris, paskui jį pamaži eina kiti. Konradas nori išeit paskučiausias, tik pri-startiunsi Aldona jį sulaiko. Tuotarpu visi išeina, iš-skyrus Konradą ir Aldoną.)

Scena XV.

Aldona ir Konradas.

Aldona.

Ricieriau! palaukki!

Konradas.

Ko' reik nuo manęs?

Aldona.

Nežiurėk rusčiai teip!

Nes tokios akys atima man drąsą,
Ištart neduoda užbaugintą žodį.

Konradas.

Tai paleisk mane!

Aldona.

Leist? ne! greičiau

Po tavo kojų kaipo akmuo pulsui,
Krutine savo tau kelią užtversiu,
Idant sumintum sergančią man širdį.
Leisti! dabartės! pamačius, vėl tave
Prie savo šono po tiek ilgų metų,
Vien ašarose, gedulinos praleistų,
Po skausmų mano, kurių nepritruko
Našlaitės daliai

Konradas.

Nesuprantu nieko.

Tur buti tavo protą yr' užgavęs.
Koks slaptas skausmas. Varguolė! nerasiu
Aš tau pagelbos.

Aldona.

Nekalbėki siteip!

Ir nesislėpki prieš mane!
Nors ir kitok tu, kad nieks iš mūsų krašto
Jau nepažintų tavęs, anė seniai
Iš tavo veido nesuprastų nieko.
Nors atsimainę esi visam svietui,
Prijautė tave širdis pačios tavo.

Konradas.

Tu sapnus nori imti per teisybę.

Aldona.

Ar iš akmens tu? kad širdies nenori
Ant valandėlės parodyt man, tiek jau
Kentusiai daugel. Tau n'ismėtinėsiu,
Tavęs n'isduosiu net pačiam Keistučiui,
Tiksiu su tavim persiskirti ant amžių,
Tiktai ištark tu meilės žodelį,
Kad esi mano

Konradas.

Klysti varguolėle!

Nepažinojau Lietuvoje nieko,
Pirmąkart šičia

Aldona.

O, nebuk toks kietas.

Kada glaudžiuosi prie tavo krutinės!
Ar tai turi man tik paniekinimą,
O daugiau nieko? Jug mane mylėjai?
Karštai mylėjai o aš ik šiai dienai
Tave, kaip dievą, myliu vis, nors mano
Dalis liudha teip ir karti begalo.

(luktelėjusi)

Tu užmiršai gal gyvenimą savo?
Galėjo kokių žolių kas užduoti
Ir numarinti atminti, kas buvo
Tikrai teip! Bet-gi palaukki! aš viską,
Viską primįsiu, o tie atminimai
Tikrai suminkštys ir sugraudys širdį.

(luktelėjusi, svajodama)

Ar pameni tu ežerą tą didį?
O ant jo kranto augsta stacią uolą,
Kur tylią naktį nurvedžiau aš tave?
Tu, ant melsvumo dangaus atsimušęs,
Apie Lietuvą kalbėjai ir priešius,
Apie aukas tas, kurios nešti reikia,
Apie garbingą didžiaviryių kelią.
Kalbėjai apie amžinąją garbę,
Nusiminimą — rodos seseris dvi.
Nors klausiau tasyk akylai, gerėjaus,
Bet širdį buvo lyg baimė apėmus;
Tai-gi tolydžio dangsčiau tavo lupas
Bučiavimais aš, teip ilgais, kaip amžis
Tas glamonėjims sidabrinis menuo
Keistos svajonės laimė ne tos žemės
Garbė ir meilė, gailėstis ir baimė —
Viskas į vieną sumišo čielybę,
Kurios jau niekas iš širdies n'išlups man —
Ir regiu viską, matydama tave!
Pameni viską?

Konradas.

Labai tavęs gaila,

Pusiau sumišus, liudha kalba tavo
Rodo, kad vyras pamesti turėjo
Paprastas daigtas!

Aldona.

Tai nenori nieko

Atmint, besirdi? Tikies įkalbėti,
Kad sumišau aš iš didelio skausmo,
Kaip kitiems rodos. Kada tu prapulei,
Pasklido garsas, buk jau tu priėmęs
Svetimą budą, kitų dievus, likęs
Net išdavėju namų ir tėvynės.
Aš viena niekam tikėt nenorėjau,
Numaniau tame gilią tavo mintį.
Paskui šnekėjo, kad jau tu negyvas.
Aš teip-gi niekam netikėjau. Laukiau

Ir laukiau tavęs pargrīztant. Uz tai-gi Dabar sviets sako, kad sērgu, buk protas Mano pamišes. Tegul žmonēs sneka! Bet-gi tu vienās neprivalai šito Dalyko skelbti apie moteriškē, Kuri įvirtai teip tau išsitikējo Ir dā už tavē kentēt malonētū. Pasigailēk jos ir, kaipo keleivis, Nors praēidams tik, žodžius tuos īstarki: „Myliu aš tavē, Adona!“

(klaupia prieš Konradą).

Konradas (labai susigraudinęs).

Aldona!

(durise pasirodo Albanas).

Adona.

(pasokdama nuo žemės ir puidama Konradui į glėbį).

Vyre!

(Toliaus bus.)

Čekų Mokyklų Matica.

Jeitektų kada tau, skaitytojan, buti Pra- goje arba kokiam kitam čekų mieste, tai tikrai pastebētum štai ką. Visur — restoranuose, kavinėse, konditorinėse, visokiuose kromuose, jei tik jų valdytojas yra čekas, — pantatytum pakabintą 'labiausiai regimoj' vietoje didelį popieros lakštą su parašu, puikiai apdarytą ir papuoštą vinjetomis ir čekų stiliaus orna- mentacija. Jei paklaustumei tokio restorano ar kitos vietos valdytojo, kas tai per popiera, tai jam labai nepatiktų, kad tu nesupranti to papuošalo prasmės. Jišai paniekindamas apžiūrētū tavę nuo galvos iki kojų ir tik pa- tyręs, juog tu esi atkeliavęs iš svetimo krašto, atsakytų pasididžiuodamas:

— Tai diplomats „Čekų Mokyklų Maticos!“

Kiekvienas, kas surenka „Maticai“ šimtą guldenu, gauna tokį diplomą.

Da nepaleido tavęs gēda, kad nežinojai tokio dalyko, o čekas jau kiša tau raudoną rinktuve, kad duotum keletą kreicerių „Ma- ticai“. Davęs šiek-tiek, rūpinēsi patirti, kas-gi yra ta „Matica“, kuriai, matyti, renka tiek daug pinigų. Patyręs, kas ji per institucija, ką ji veikia, koks svarbus jos darbas ir ką ji yra padarius čekų gyvenime, suprasi, juog kiekvienas čekas ištikro gali kalbėti apie ją pasididžiuodamas.

* * *

Prilikimas neglostē čekų per visą jų istorija. Jau XV amžyje pradėjo lankinti juos nelaimės, kurios ilgai nedavē augti, kaip reikiant, jų kulturali. 1620 metuose vokiečiai, pergaliējē čekus pas Baltąjį Kalną,* teip baisiai juos sukirto, juog jie ir lygšiol nebe-

gal visiskai pasitaisyti. Beveik visi čekų bajorai ar krito kovoje, ar turėjo išsikelti iš savo tėvynės. Jų vietas užēmē vokiečių feodalai, kurie atvyko į čekų žemę drauge su Austrijos erc-hercoku Ferdinandu, pavaldžiusiu Psemislaičių sostą. Trisdešimts su viršum tukstančių čekų šeimynų išsikilnojo iš Čekijos; o jų vietas užēmē atsibastę iš visokių kraštų vokiečiai. Visa, iš ko butų matyti čekų kultūros darbas, buvo išnaikiuta. Trisdešimties metų karas galutinai sugriovē čekų žemės gerovę, o jos gyventojų skaitlius sumažējo nuo 2,000,000 iki 700,000! Čekija teko vokiečių viršūninkams ir jezuitams, kurie darē visą, ką tik galėjo, idant nieko nebē- liktų, kas galētų liudinti, juog kitą-syk Šv. Vaclava žemėje gyvenō augštos kultūros čekų tauta. Kas nedēlia, miestuose ant rinkų liepsnodavo šviesūs laužai — tai jezuitai degino čekiškas knygtēs. Čekų miestuose priviso pilna vokiečių, teip juog čekų saujelē, kuri buvo išlikusi nuo visokių kirčių, ir ta pati galų gale suvokietėjo.

Baigiantis XVIII amžiu nebuvō čekų ne bajorų, nė miestiečių, nė apšviestų žmonių. Čekų tautystē tebeliko tik tarp ukininkų, kuriuos augštēsniejie luomai laikē per darbo gyvuolius ir todėl nesirūpino jų suvokietinti.

Vienok atėjo laikas, kad ir ukininką pradėjo laikyti per žmogų; tai padarē Juozapo II reformos, kurios ir Čekijos ukininkams davē laisvai kvēpuoti ir atidarē duris į naują gyvenimą. Ir štai iš ukininkų pradėjo kilti žmonės, kurie ėmē dirbti dėl kultūros ant gimtinės dirvos, ėmē kelti čekų literaturą, kurios ugį buvo sulaikiusi skaudī ranka isto- riškų atsitikimų; palengva pradėjo rasti tarp čekų apšviesti žmonės, kurie nebeišsizada savo tautos ir rengia jai geresnę ateitį.

Čia ne vieta pasakoti, kaip atgijo čekai, kokiū būdu tauta, kuriai buvo nusprendē mirtį netik priešininkai, bet ir patys bičiuliai, pradėjo naują gyvenimą ir dabar užima vieną iš pirmutinių vietų tarp civilizuotų Europos tautų. Bet-gi, nors čekai ir atgijo, vienok jie niekad neišsigydydys skaudžiųjų žaizdų, kurias padarē jiems trijų šimtų metų nelaisvė!

Jei pažiūrēsime į etnografišką žemkartę provincijų, kurios kitą-syk buvo tikrai čekiškos, butent Čekijos, Moravijos ir Silėzijos, tai tuoju pamatysime, kokios yra pasekmės

* Pradžioje septynioliktō amžiaus čekų prote- stantai buvo sukilę prieš savo ciecorių (Rudolfą II), kurio baisiai nekontē užtai, kad jis buvo didžiai su- siaurinęs jų tikėjimo laisvę. Kilo trisdešimtmetis karas (1618—1648) tarp protestantų ir katalikų. Pačioj pradžioje to karo, 1620 metuose, katalikai (ciecorius Ferdinandas II) visiškai sumušē čekus ir baisiai juos įvargino.

ilgo vokiečių valdymo, ir kienkart suprasime, kokiė pavojai ir dabar tebestovi čekams ant kelio. Vokiečiai nustumė juos nuo kalnų ir tokiu budu atėmė pačios prigimties duotas krašto sienas. Vokiečiai gyvena aplink čekus iš trijų pusių, ir tik rytuose čekų kaimynai — lenkai ir slovakai; todėl tik iš šitos pusės čekai gali nesibijoti nutautimo. Vokiečių vilnys vis platyn eina. Jos visai jau užliejo čekiskąją Silėzijos dalį ir stengiasi atskirti Moraviją nuo tikrosios Čekijos. Vokiečiai eina gilyn į čekų sodybas, kovodami stipriausiais ginklais savo kultūros: spauda, mokyklomis ir literatūra. Žodžiu sakant, jie slenka išvisų pusių stengdamiesi praryti čekų tautą.

Norint laimingai kovoti su tokiu priešininku, reikėjo vartoti tie patys ginklai, nuo kurių jo stiprumas prigulėjo, t. y. su priešininku, kuris įveikia savo kultūra, reikėjo kovoti kultūros įnagiais — literatūra, spauda, mokyklomis.

Štai šitaj' kultūros kovoje ir daro labai daug, jei nedaugiausia, „Mokyklų Matica“.

Vokiečiai stengiasi suvokietinti čekus visokiais keliais. Vokiškose mokyklose yra stipendijos, paskirtas tiktai čekų vaikams. Neturtingų čekų vaikai, kurie mokinasi vokiškose mokyklose dovanai gauna pusryčius, pietus, drabužį, apsiavimą, knygas ir visus daiktus mokslui reikalingus. Per kalėdas įtaiso jiems eglaites ir bazarus, per vakacijas — visokius pasilinksminimus, smaginamas ekskursijas ir tt.

Fabrikantas - vokietys, nusisamdydamas čekų darbininką, tankiai stato jam sąlygą, kad jo vaikai mokintusi vokiškoj', ne čekiskoj' mokykloje. Turtingas vokietys visada rupinasi, kad jo tarnų vaikai nepatektų į čekiską mokyklą. O kadan-gi vokiečiai Čekijoje daugiausia yra turtingi ir, be to, Austrijos vyriausybė visokiu budu padeda jiems, tai labai sunku ir gaisinti jų darbas.

Kad pasisektų kova su vokiečiais, reikėjo daryti tai, ką tik galima, t. y. reikėjo pasirupinti, kad visur, kur tik žmonės galėtų nustoti tautystės, būtų čekiskos mokyklos; kad tėvai, kurie norėtų ir galėtų leisti savo vaikus į čekiską mokyklą, nebutų priversti leisti jų į vokišką neturėdami čekiskos.*) Todėl reikėjo pasirupinti, kad visuose pakraščiuose čekų etnografiškos teritorijos, teip-gi miestuose ir sodžiuose, kur čekų yra mažiaus nekaip vokiečių ir todėl jie negali reikalauti, kad įtaisytų jiems mokyklą visuomenės kaštu, — būtų čekiskos mokyklos, kurios gintų čekų vaikus nuo suvokietėjimo.

*) Čekijoje, kaip ir visur, Vakarų Europoje, mokyklas turi lankyti visi vaikai.

Šitai ir užsiėmė padaryti „Čekų mokyklų Matica“, kurią įsteigė 1880 metuose keli čekai, gimnazijų mokiniojai.

Pradėdama savo darbą, „Matica“ tikėjosi, juog visa čekų tauta padės jai, ir ji neapsiriko. Per pirmutinius penkerius metus ji surinko 804,000 guldėnų. Šią kapitalą suvartojo prilaikymui trisdešimts trijų prieglaudų vaikams, dvidešimt trijų mokyklų ir dviejų gimnazijų; mokiniojų, kurie mokino „Maticos“ mokyklose, buvo šimtas penkiasdešimtis trys.

Einant platyn „Maticos“ darbu, augo jos turtas. Augo sykiu ir išlaidos. 1890 metuose „Matica“ šventė savo dešimties metų jubilėjų. Per šią dešimtį metų buvo surinkta viso labo 1,578,685 guld., išleista-gi 1,367,800 guld. Vienuoliktuose metuose savo gyvenimo „Matica“ turėjo vieną gimnaziją, trisdešimts tris mokyklas ir trisdešimt tris prieglaudas vaikams. Vieną gimnaziją ir penkioliką mokyklų „Maticos“ įtaisytų, priėmė apšvietimo ministėrija,*) o septynias mokyklas atsiėmė visokios labdarių draugystės. Skaitlius mokiniojų, kuriuos laikė „Matica“, priaugo iki dviejų šimtų penkiolikos.

Iki 1895. m. „Matica“ surinko 2,500,000 su viršum guldėnų, o sąnarių dabar ji turi 25,000. Jei atsiminsime, juog čekų yra nekiek daugiau kaip penki milijonai pagal jų pačių optimistiškiausią statistiką, juog tarp čekų beveik nėra nė tartingų aristokratų, ne didelių žemės valdytojų, tai noroms-nenoroms turėsime klausti savęs, kokiu budu „Matica“ surenka tokias dideles sumas pakakinti savo reikalams. Šitai suprasime tik arčiaus pažinę čekų gyvenimą ir itin gražią jų ypatybę, dėl kurios reikiant čekas mielai paskiria paskutinį krešėrį tautos reikalui.

„Matica“ yra tikrai visos tautos institucija, kurioje nė kiek nežymu partijų dvasios. Ir konservatoriams, ir liberalams, ir klėrikalams, ir socialdemokratams — visiems lygiai rūpi „Maticos“ reikalai — ją brangina kiekvienas čekas. Nereikia manyti, juog „Maticą“ šelpia vieni tik inteligentai. Jos pasisekimą ima į širdį kiekvienas čekas, nežiurint, kokiu darbu jis verčiasi, prie kokios sferos jis priguli. „Maticą“ suselpia ir amatininkai, ir darbininkai, ir ukininkai. Ypačiai daug paskiria ir surenka jai ukininkai.**)

(Toliaus bus.)

*) Austrijoje galima reikalauti, kad žmonių apšvietimo ministėrija prisiimtų ant savo kasto privatišką mokyklą, jei ji reikalinga gyventojams, t. y. jei lanko ją reikalaujamas skaitlius mokiniojų.

**) Čekų sodiečiai yra pasiekę labai augstą kultūros laipsnį. Tarp čekų sodiečių beveik nėra nemokančių rašyti ir skaityti. Beveik visi jie skaito gazetetas ir laikraščius, irspeciališka „žmonių literatūra“ jau nebe-reikalinga Čekijoje.

Signalas.

(Rusiškai parašė Vs. Garšin'as, vertė C. Š.)

Simanas Keblys tarnavo per sargą prie geležinkelio. Nuo jo būdelės lyg vienai stacijai buvo dvylika, o lyg kitai — dešimtis verstų. Už keturių verstų nuo jo būdelės pernai įsteigė didelę verpalų fabriką; jos kaminas buvo matyti iš anapus miško, o arčiaus jos kitų gyvenimų nebuvo, kaip geležinkelio sargų būdelės.

Simanas Keblys buvo žmogus ligotas ir nelaimingas. Jau bus devyni metai, kaip jis parėjo iš karo, per visą laiką tarnavęs per dešėiką prie aficerio ir atlikęs su juo visus karo žygius. Jis alko, šalo, kepė ant saulės, ir po keturias bei penkiasdešimtis verstų ėjo pėsčias per šaltį ir kaitrą; tekdavo jam girdėti ir kulkos švilpiančią, bet tos, Dievui dėkui, nė sykį jo neužgavo. Jo pulkas stovėjo sykį pirmoj' eilėje; visą nedėlią su turkais šaudėsi: stovi rusų karūmenė, o už upelio — turkai, ir nuo ryto lyg vakarui šaudosi vieni į kitus. Simano aficeris ir stovėjo eilėje; kasdien nedavo jam Simanas iš pulko viralinės valgyti ir gerti. Eina su arbata per lauką; kulkos švilpia, kerta į akmenis: baisu Simanui, jis verkia, bet pats eina. Ponai aficeriai girdavo jį: jie visada turėdavo karštą arbatą. Iš karūmenės sugrižo jis sveikas, tik tai rankos ir kojos pradėjo skaudėti. Nuo to laiko teko jam nemaža vargo matyti. Parėjo jis namo — senutis tėvas buvo jau miręs; sunelį buvo palikęs jau ketvirtų metų, bet ir tą rado negyvą, kriokuliu mirę; viena žmona tepasiliko Simanui. Ir šeimininkystė jiems nesisekė, jug ir sunku dirbti žemę su sutinusiomis rankomis bei kojomis. Nebetyrė savo sodžiuje; išėjo kitur laimės jieskoti. Aplankė Simanas su pačia daugelį miestų; niekur nerado laimės. Tada Simanienė pristojė per tarnaitę, o Simanas vis jiesko laimės. Važiuoja jis sykį mašina; ant vienos stacijos, mato, tarytum pažįstamas viršininkas. Žiuri į jį Simanas, ir viršininkas žiurisi į Simano veidą. Pažino viens kitą: viršininkas buvo aficeris to pulko, kuriame kitą-kart tarnavo Simanas.

— Tu, Keblys? sako.

— Nugi, ponuli, Keblys.

— Kaip tu čia atsiradai?

Apsakė jam Simanas: taip ir taip.

— Tai kur dabar eini?

— Nė pats nežinau, ponuli.

— Kaip tai nežinai?

— Ką aš žinosiu: kur priims, ten ir dirbsiu.

Pažiūrėjo į jį viršininkas, pamanė ir tarė:

— Ar nepasiliktum, broleli, tuo-tarpu ant stacijos? Tu, ródosi, vedęs? kur tavo patė?

— Mano žmonelė, ponuli, Kaune tarnauja pas vieną popą.

Tai parašyk jai, kad atvažiuotų. Bilietą jai aš pats pasirūpysiu. Pas mus čia ant geležinkelio neužilgo bus vieta būdelninko, būdelės sargo; paprašysiu viršininko, kad tau ją duotų.

Apsidžiaugė Simanas ir padėkavojo aficeriui.

Jis pasiliko ant stacijos. Padėdavo viršininko viratinėje, kirsdavo malkas, nušlavindavo kiemą, platformą. Po dviejų nedėlių atvažiavo žmona, ir nuvažiavo Simanas į savo būdelę. Būdelė nauja, šilta, malkų — kiek nori; prieš būdelės nedidelis daržas, ir pusė dešimtinės žemės abipusiai kelio. Apsidžiaugė Simanas: pradėjo manyti, kaip čia gyvės, kaip nusipirks karvę, arkli.

Davė jam visą, kas reikalinga: karūnelę randoną, likternas, kūjį, raktą matarkoms atsukti, laužtuvą arba laužiamąją kartelę, kastuvą, mentę, sluotų, dūbų, davė dvi knygti su įstatymais ir surašymu, kada kokia eina mašina. Iš-pradžią Simanas per naktis nemiego-davo, vis mašinių surašymus skaitydavo; mašina da tik už dviejų valandų teateis, o jis visu apeis, atsisės ant suoliuko pas būdelę ir vis žiūri ir klauso, ar nedreba relsiai, ar neatūžia mašina. Išmoko iš galvos ir įstatymus; nors negerai skaitė, bet vis-gi išmoko.

Buvo vasara; darbas nesunkus, sniego atkasinėti nereikia. Mašinos ant to kelio ir netankiai eina; apeis Simanas savo verstą du kartu per dieną, kur-ne-kur pamėgys matarkas prisukti, kelią palygys, pažiūrės, ar daug yra vandens, ir eina namo bei prie savo ukio ir pačios. Tik vienas dalykas trukdė jo ukį: Ką tik užsimanys padaryti, ir eik su visokiu menkniekiu pas geležinkelio meisterį, o tas pranės stacijos viršininkui; iki sugrįš prašymas, jau ir pervėlu, po laiko. Pradėjo Simanas su pačia net ilgėtis.

Teip perėjo du mėnesių; Simanas pasižino su kitais sargais, savo kaimynais. Vienas buvo labai senas; vis ketino jį atstatyti: vos galėjo iš būdelės ieseiti. Pati už jį atlikdavo visą darbą. Kitas būdelninkas, arčiaus nuo stacijos, buvo dar jaunas žmogus, liesas ir gisluotas. Susitiko juodu pirmą sykį ant plento tarp būdelių, bežiurinėdamu savo kelio. Simanas linkterėjo ir pasisveikino.

— Sveikas gyvas, sako, kaimynėli.

Kaimynas pasižiūrėjo į jį šnairoms. —

— Sveiks, sako. Apsigrėžė ir nuėjo šalin.

Paskui susitiko mōteris. Pasisveikino Keblienė su kaimynaite; bet ir ta ne ilgai tęsnekėjo, nuoėjo šalin. Pamatė ją sykį Simanas: — kodėl, sako, kaimynėle, tavo vyras toks nešnekus?

Tos bėdos žemvaldžių atsirado nupuolus javų prekėms, kurių mažumas nepavelyja vis turėt mažam žemvaldžiui prie žemės; jis tur pamesti ją ir jieskoti sav darbo kur kitur. Toks persiskyrimas ukininko su žeme yra didžiai svarbus, nės jis reiškia didelę permainą gyvenimo visuomenės. Didesnės žemdarbiškas gali ilgiaus išsiturėti, negu mažos, kurių eksploatacija brangiaus atsieina negu didelėse; mažniejie ukininkai ar šiaip ar teip tar parduoti savo grūdus, kad ateina laikas mokėti mokesčius, apmokėti šeimyną ar atlikti kitus neatbutinus reikalavimus. Negalėdams už grūdus paimti tiek, kiek jam reikalinga, ukininkas bėdą į skolas, o paskui greitai ir visiskai nustoja žemės, kuri pereina į rankas ar tvirtesnio ir turtingesnio kaimyno, ar dvarponio. Pasekmė to viso — atsiradimas tarp ukininkų bežemių darbininkų, arba išdirbančių labai siauras dirvetes.

Visuomenė tada vis labiau pradeda skirtis į dvį didžiai nelygias luomas, tai yra tvirtus ukininkus ir bežeminius darbininkus, kurių reikalavimai ne tik nėra vienoki, bet stačiai priešingi. Iš vienokio, reikalavimai, kurie dėstasi lyg labai harmoniskai, išdygsta reikalavimai, kurie vieni kitų neapkenčia, vieni prieš kitus pradeda kariauti.

Kad Lietuvoje toks persiskyrimas į dvį luomas jau yra ir smagiai eina pirmyn, apie tą negalima abejoti, nės jis matomas ir iš tų paviršutinių žinių, kurias turime apie gyvenimą kaimiečio paties, ir iš tų žinių, kurias paduoda vyriausybės statistika.

Kaip žinoma, gubernatoriai išduoda kalendorius, teip vadinsimus „atmintinias knygas“, kur paduoda žinias apie skaitlių gyventojų, apie jų darbus, apšvietas, tikėjimą, ir tt., bet visos tos žinios negali būti paskaitytos ne tik už pilnas, bet ir gana teisingas. Kaip žinoma, visą rinkimą žinių apie gyvenimą ukininkų atlieka valščių rastininkai, kurie, kaip svetimtaučiai, dažnai mažai tesupranta apie ukiską gyvenimą Lietuvių o dar mažiaus terypinasi apie jų vargus ir bėdas, idant norėti teisingai juos išparodyti.

Vyriausybės statistika, nors ir labai silpna, vis-gi išparodo, kiek ukininkų išdirba žemę ir po kokius dubus, kiek yra bežemių darbininkų, kokią jų alga ir gyvenimas, kokie nuo šaliniai ukininkų užsiėmimai, kiek iš jų moka maskoliškai skaityti ir rašyti ir tt. Visos tos žinios pavelyja perstatyti sau tik pliką kuną gyvenimo ukininkų ir darbininkų, bet ne dušią jų, kurios kentėjimai ir viltys nežinomi vyriausybei, kurio ukininkas, kaip priespaudėjui nė trupučio netiki.

Pažinti ir išmanyti mūsų gyvenimą gal tik patys viengėčiai, kurie turėjo ir turi

progą tam gyvenimui prisiziūrėti. Balsas tokių vietinių tyrinėtojų ukisko gyvenimo Lietuvių turi būti svarbiausiu dėl nubrėžimo tikrų medėgiskų sąlygų gyvenimo Lietuvių ir tos politikos, kuri yra reikalinga palengvinimui tų sunkių sąlygų.

Jeigu šiandien, maža žemiška ukė negali užsiturėti prie teip žemų javų prekių, tada kokią-gi ateitė yra pasididinančios luomos bežemių darbininkų, kurios gali būti jų viltys ir surišimas su mūsų visuomene?

Kokią-gi šviesą tur nešti apšviestunija tai pasididinusiai luomai, skaitlius kurios jau ir šiandien išneša apie 34—50% visų ukininkų, nės pamokinimai apie išdarbiną žemės; apie pridrauti nutresimą jos meslu tai luomai visiskai nereikalingi? Pėrsiskyres su žeme, ukininkas jiesko sau kito uždarbio, iš kurio galėtu pragyventi, imaši už nekurių amatų, kurie užtikrin jam pragyvenimą, o jeigu jų neranda arba nemoka įsrasti, tada išeina į miestus Maskolijos ar net pasidrašina keliauti į Ameriką — jieskoti sav laimes. Kokį pajų turime nuo išcivystės, apie tą jau buvo apkalbėta 18—19 numeruose „Ukininko“ bet iš kur paeina jos neatbutinumas, kokios priežasties ją išsaukia kaip gali būti ji sumažinta, kokius darbus užsiėmimus galima nurodyti ukininkui, kaipo naudingiausius, užsiėmes kuriais nereikalauti išeiti kur kitur jieskoti sau duonos. Apie visą tą mes mažai ką galima pasakyti, nės nežinome tikrai medėgisko padėjimo mūsų tautos.

Pilnas ir grynas išgrinėjimas tų medėgiskų sąlygų tur išparodyti, kame yra visa nelaimė ukininko ir ką nuo jo reikalauja tos naujos sąlygos, kurias supratu galima butu prisi-taikinti prie reikalavimo tų naujų medėgiskų sąlygų.

Kiek ukininkas gali atlikti tą reikalavimą, kokios jo spēkos, koksai stiprumas mažesnio ir didesnio žemvaldžio prieš tokį reikalavimą, tai klausymai, kurie tur isai-kinti šiandieniską ir tolimesnią busėną ukiskos luomos. Supratimas busėnos, kaip matome, ir priguli nuo pilnaus išpažinimo ukisko gyvenimo; apie tą išpažinimą ir turėtume daugiausiai pasirupinti.

Apie išpažinimą savo tėvynės, apie supratimą jos medėgisko, dvasisko ir dorisko padėjimo jau rupinasi burelis betuvių, įsteigdams tam tikslui Lauryno Ivinskio draugystę „Lietuvių Amerikos ir Europos“. Apie tai kaip draugystė tikėjosi atlikti savo darbą, ir kokius vaisius ji pasiekė, paliksim iki kitam kartai.

J. B.

Veltus šauksmas.

„Pycke-ro-Ilckin omomenis“ parašyta grapo Lelivos.

Kodėl ant žemės teip daug neteisybės, kodėl vienas žmogus bepasigailėjimo spaudžia, apgauna ir skriaudžia kitą, dėlko ar tai, atskirus žmogus ar visa valstija nesidrovi plešti silpnesnį už save, tai klausymai, kurie ne kartą žmones sau užduoda. Moralistai mato tame nupuodima meilės artymo ir teisybės. Teologai mato tame rykšte pabaudimo už žmonių nusidėjimus. Materialistai tvirtina, kad tai yra paprasta „kava už buvį“ viespataujanti, o ne gyvame prigimime, apimanti savo gėdą, istatais ir žmonių draugiją. Idealistai sankaia, kad visos blogos pa-eina nuo žmonių nismanymo ir tamsumo, nuo nesupratimo kas gali būti dėl jų teisinga ir naudinga. Tada idant prašalinti visas tas neteisybes idant įvesti tarpų žmonių meilę artymo vietoje neapykantos, rodyja vesti tarp jų apsvietimą, kaip kiekvieną nuves ant teisybės kelio. Jie tiki į pergalejimą „amžinos teisybės“, tiki kad pamokinimais galima perkeisti draugijos gyvenimą.

Tokios nuomonės laikosi ir autorius augciaus minėtos knygutės, jis teipogi su pamokinimais kreipiasi prie rusiškos visuomenės, išparodydamas anai, kaip didžiai kenčia vakarinis kraštas nuo politikos aprusinimo, kurios nuo laiko maisto 1863 m. vyriausybė ten prisituri. Aprubežiavimas tiesų asabų lenkiskos kulties, o tarp-gi ir prastų ūkininkų, persekiojimas lenkiskos kalbos netik visuomeniskuose vietuose, bet ir naminiame gyvenime, bjauras persekiojimas katalikisko tikėjimo, nors rusiškos tiesos užtikrin buk tai pilną liuosybę kiekvienam tikėjimui, neaprubėžiuta valia ankštųjų urėdų rasytojui duoda progą išparodyti svetui tikrai bjaurią politiką rusiškos vyriausybės, kokios gal nesutiksi ant visos pasaulės. Reik priminti, kad rasytojas naudojasi dažniausia iš cirkuliarų, isduotų paslaptai gubernatoriams to krašto, kas pridoda visai knygai tuom didesnę vertę, kad galima tikėtiesi, jog tai viskas yra atri ir karti teisybė. Ir tokių cirkuliarų daugiausiai priveda iš mūsų Sostapilio, nuo Vilniaus jeneral-gubernatoriaus, dėlei ko knyga Lelivolabians lenkiasi prie pažinimo vyriausybės politikos Lietuvoje.

Rusų urėdai, prisiglaudę po sparnais erelio, be jokio beveik atsakymo prieš visuomenės sudą, lauža žmonių tiesas, elgdamiesi ne pagal įstatymus vieszpatystės, bet stačiai teip, kaip jiems patinka daryti. Didžiausia neteisybė, pridengta puikiu ir visur tinkančiu apdangalu, kad to reikalauja rusiška politika tampa ne tik nepaniekinta per aukštesnę

vyriausybe, bet da išgirta ir jos reikėjai apdovanoti, kaip buvo su Kražiečių kankintojais. Ir Rusų visuomenės mintis, veikimas kurios ir didžiai aprubežiutas negali atsiliepti nė prieš vieną bjaurų vyriausybės pasielgimą, nės kiekvienas drasesnis atsiliepimas buna nubaustas ar tai išvaymu į Sibirią, ar įmetimū į kalinį, ar kita kokia bausme. Busų apsviestunija, kuri nepučia į vieną dadą su vyriausybe, jaučia didžiai spaudimą rusisko erelio, kuris nedutoda jai istarti jokio žodžio, nemeilaus vyriausybei. Kiek nukentėjo ir kenčia: Rusų raštinkai nuo persekiojimo cenzūros yra gana zinoma.

Todėl glaustiesi prie Rusų visuomenės, idant ji įneštų nors kibirkstelę sviesos į susinesimą Rusų vyriausybės su Lenkais ar Lietuviais nėra verta, nės pati ta visuomenė neturi nė liuosios minties, nė liuosio veikimo. Gal grapas Lelivą šaukiaši prie aukštesnių ponų, negu marga Rusų apsvestarija, gal ans siekia, kaipo grapas, širdis pačių persekio-tojų ir meldžia nū jų susimylėjimo, išparodęs tam tikslui, kad praėjoje Lenkai prieš Rusus nė kuom, neususidėjo; o priešingai, kad jie visad atsižymėjo politiska apykantę svetimtaučių tikėjimo, papročių ir geismų, kad jie visados stengėsi gyventi su Rusais sątarmėje ir vienybėje? „Ne mušk, sako, „nės ne esmi kaltas, o buk mano tikra prietebu, nės juomi as buti geidžiu ir išpažistu tavę (vyriausybę), kaip geriausią, tokia maždaug maldele p-eina per visą knygą grapo Lelivos. Zinoma, kiekvienas gali melsties, kam tik nori ir kaip tik ismano, bet dėti tą maldele, jeigu tik teisingai as ją sudėjau, o regis, kad visiskai neklystu, į burną kiekvieno lenko ar lietuvio pritinka tik grapui, kuris gal neismano, kad kiekvienas ir menkas žmogelis gali turėti savo maldele, visiskai nepanašią į maldele jo sviesybės. Reik turėti gana vergišką dūsią, kad teip atsiliepti į persekiotoją ir nuskriaudėją ir maų regis, kad toks šauksmas negalėjo užgimti šiandien krutinėje varguolio, reikalaujančio užganėjimo jo tiesų, kaipo žmogaus, o kita tikrai krutinėje ponelio, pas kuri vergiški norai da užsiliko.

Tokšai šauksmas pfe vyriausybės, idant ans susimylėtu ant lenkų ir liautusi juos persekiojės, tvirtinimas, kad „Lenkai ir Rusai galėtu susivienyti po vienu skipėtru ir po vienu vadovu“ galėtu galėtu buti vyriausybės pagirtas, jeigu tik jis nebutu sujungtas su teisingu anbrėzimu Rusų politikos, kurids prisitari nuo laiko maisto 1863 metų. Kaip ne meilus vyriausybei tas šauksmas, bet ir jis nueis ant vėjo, nės laukti šiandien kokio palengvinimo iš pusės vyriausybės Lenkams ar Lietuviams visiskai nėra galima: iki Rusijoje te-

bebus tas politiškas surėdymas, koksai dar yra; tolaik vakarinis kraštas nesulauks jokios permainos.

Rusų vyriausybė nepasidrasins ant jokio palengvinimo jau dėlei to, kad toksai palengvinimas liudytu jė silpnybę ir sujadintu taip augstai pastatytas tiesas vienvaldystes, kurių jis prisitor. Silpniausi permaina politikos „aprusijimo“ Vakariame krašte butu pirmu žingsniu, prie bankruto pačios vienvaldystės, dėlei ko randas ir bijosi ji išparodyti. Svarbiausiu ženklu, kad mirus Aleksandriui III Rusų vidurinė politika pasiliks ta pati prie naujo caro, buvo apdovanojimas Orzevskio ir Klengenbergio už jų bjaurus darbus Kražiuose.

Paskui, kiekvienas politiškas surėdymas neprideria, kaip žinoma, nuo gerų ar blogų norų kokio nors valdytojaus, persimainus kuriam tur persimainyti ir visas patsai surėdymas.

Čion nė vieta kalbėti apie tą, ant ko remiasi Rusų absoliutiška valdžia, kokioms luomos interesus ir norus aną pritari, ir kokius paniekina, ta patidėsime ant tolesnio laiko, o dar paklausim tik, kuome apsireiškia šiandien spēka kiekvienos viešpatystės.

Ant to, be abejonės, taip turime atsakyti: nuo didumo atsidasusios jai tarnauti kariūmenės ir nuo turtingumo izdos viešpatystės.

Jeigu mes neužmiršime tų dvejų reikalavimų stiprumui viešpatystės, tada ir Rusų politika Vakariame krašte, kaip kitų viešpatystėjų kituose kraštuose, išsirodys dėlei mūsų gana naturališka, o nesujungta su kokia ten neapykanta, kurią užlaikė Rusai prieš Lenkų tautą. Žinoma, esant absoliutiškai valdžiai, persekiojimas visokių svetimauciu, gyvenančių po Rusų erėliu, yra daug asfresnis ir taip sakyti prastesnis, negu koksai yra, duokim, Vokietijoje, kur tas persekiojimas ta pačių Lenkų po ständžia ranka Bismarko darėsi daug švelniaus ir buvo da, labiaus paojingu, nės ans tarp Lenkų prisodina daugybę vokiečių žemvaldžių, kurie turėjo juos „apvokietinti“. Politika Rusų vyriausybės su svetimauciais, prisiturdama tokio pat noro, — kolonizuoti priešingus jai kraštus, nepasiekia to mierio, nės emasi už jo labai siekštai ferioniškai, kuomi da labiaus sujadin tuos kraštus prieš save. Branduolys persekiojimo visokių genčių ir tautų, paklinvusių po valdymu stipresniųjų visur yra tas pats, — padidinti reikalingą kariūmenę ir izdą viešpatystės — (bet skiautas to branduoliaus įvairkai, žėrint koksai yra politiškas surėdymas.

Mažai ar daug, bet vis-gi vyriausybė or yra persitikrinus, kad jos politika aprusijimo Vakariame krašte tur pasisekimą nės ten kyla naujos jų cerkvės, nauji (Klubai), susi-

vienyjiniai, naujos moksliškos draugystės, kuriuos aiškiai paroda prasiplatinimą prieteliškų randui gaivalų tame krašte, kuris da taip neseniai norėjo nuo jo atsiskirti. Tvirtas persekiojimas vietinių gyventojų, o labiausiai ponų ir apšvestunų, ir visoki palengvinimai atėjunams Rusams per 30 metų suvirsum suteikė tokį bjaurą padėjimą, kad net tulas grasas pradeda saukti ir melsti susimylėjimo. Rusų vyriausybė nepasidrasins išsivadėti pasiekfų vis-gi šokių ar tokių vaisių, nors jie praviso ir bjauriausiu budu, nės jo tame krašte politika, kaipo viešpatystės, pas kurią skaitlius kariūmenės ir geros kariūmenės tur didžią vertę, negali buti kitoniška, kaip tik aprusinti visą Vakarinį kraštą. Ir nūpuolus šiai vyriausybei, negalima laukti pilnos linosybės savo tautai, nės branduolys pasiliko, koksai ir dar yra, skiautas gal kiek ir bus švelnesnis. Todėl ne kaip negalima sutikti šu grasu Leliva, kad „abi broliškos tautos, Rusiai ir Lenkai, susivienyta po vienu skipetru ir vienu vadovu,“ kuome ans užbaigė savo knyga, nės toksai susivienijimas ne tik negali buti po vienu skipetru, bet dar yra, labai abejotinas ir be jokio skipetro. Lenkas ar Lietūvys turės visados kovoti su jų persekiotojais, iki tebebus toksai viešpatystės surėdymas, prie kurio skaitlius kariūmenės ir stiprumas vyriausybės, kaipo ekonomiskos spekos, turės savo didžiausią vertę.

Tuomi ir buta galima užbaigti šį trumpą atsisaikimą apie knyga Lelivos, jeigu neimtu nės s priminti dar vieną praleidimą Lelivos, kuris yra gana įpatingas. Iš knygos grapo matyti, kad jis gerai yra apsipazines su sąlygomis gyvenimo Lietuvoje, kad nemažai yra matęs paslaptų cirkuliarų pas Vilniaus general-gubernatori, cirkuliarų apie persekiojimą lenkiškos kalbos, vyskupų, kunigų, dvarponių ir net ukininkų, bet apie persekiojimą lietuviškų knygų ir laikraščių lyg tyčium nieko nėra girdėjęs.

Sutikti ant to, kad grasas apie persekiojimą lietuviško rašto galėjo nieko negirdėti, ne kaip negalima, nės tai nėra, jog koksai mažmožis, ir tokį stebėtiną praleidimą reik laikyti per tyčium padarytą. Matyti, kad grasas Leliva, kaipo gal geras lenkas, prieš tokį persekiojimą ir nieko neturi . . . kur-gi dinga tada ta politiška, apykanta Lenkų, su kuria Leliva taip giriasi prieš Rusus, jeigu jie tinka ant persekiojimo kalbos buvusių jų prietelių Lietuvių? Į apykanta Lenkų jau iš to vieno galima didžiai abejoti. Gailu didžiai, kad grasas nepasinaudojo iš persekiojimo lietuviško rašto, nės tai butu buvęs vienas iš astriausių ir geriausių nupaisinimų Rusų darbo Vakariame krašte.

nepaprasta paroda ir jos istoriška įtampa, bet ir išpildymu dramos. Nežiurint ant sunkumo išpildymo dramos, vis-gi galima buvo patėmyti tarpe lošikų talentą ir pasisekimą. Parodos efektas pasididino dėl puikiais kostiumais, dekoracijų ir skambėjimu kanklių. Puikiausiai buvo pasirėdęs D. L. kunigaikštis ir karžygiai, jie buvo apsitašę su plieno šarvais ir blizgėjo istolo. Vaidylaitės, kunigas ir krive-krivaitis buvo apsitašę balta rubais ir ant galvos turėjo vainikus. Žmonės buvo pilkose sėmėgose su baroninėmis kepurėmis taip kaip nešioja turtingesniejie ūkininkai mūsų gadynės. Aprie parodos „Kova ties Žalgiriu“ buvo taip-gi parodyti „gyvi abrozai“, kurie ant žiurių labai gerą išpuodį padarė.

Muzika ir giedojimai taip-gi galėjo patikti susirinkusiems. Orkestra buvo kareiviska ir susidėjo iš 12 vyrų. Tarp kitų kompozicijų į programą orkestros įėjo ir lietuviska muzika. D-ra Kudirkos valcas „Varpelis“, polka „Diedienė“, mėzuras „Sudiev“, p. Pranašio polka „Lietuvaitė“ ir p. Bergerio „Lietuviškas dragunų maršas“. Prieš pabaigą orkestras užgrajėjo patriotiską lenkų giesmę „Boże coś Polskę...“ Choras giesmininkų padainavo „Lietuvninkai mes esame gimę“ (eilės D-ro Girėno, gaida p. V. Nocevyčiaus) ir 3 dainas D-ro Kudirkos: „Oi visim eisim, mes čia ne būsime“, „Sėriau žirgelį per nedėlėlę“ ir „Ant kalno karklai siubavo“. Geriausiai pasisekė chorui daina „Ant kalno karklai siubavo“. Aprie to buvo pagiedotos solo dainos prof. Zubaty „Pas močiutę augau“ ir „Linelius roviau rankas mažgojau“ su palydėjimu fortepiano ir „Gals yr tylėjims“ šiu palydėjimu orkestros.

Mažiausiai buvo aprupinta literatiska programo dalis. Svečiai nepatyrė, kokia yra istorija*) D-tės „Byrutės“, ką ta D-tė padarė per tuos 11 metų gero ir kiek pikto darytė, nebuvo girdėt nė to, ką D-tė padarė per paskutinius metus ir ką ketina toliaus daryti. Prašė kalbų buvo patriotiska, paremta ant meilės kalbos ir tėvynės, pažymintas buvo pakilimas lietuviskos literatūros visoje Lietuvoje, bet Prūsų Lietuva ir darbai D-tės tartum tyčiomis buvo aplenkti ir liko nepalydėti. Tai-gi reikia gailėtis, kad šita pusė D-tės gyvenimo nebuvo apreikšta svečiams. Nežiurint ant to šventė D-tės „Byrutės“ padarė gerą išpuodį ir ne vienam sukėlė apmirusius patriotiskus jausmus. J. S.-s.

*) Apie tai buvo pernai prie atšventimo 10 metinio grystuocio kalbėta. L.

Lindnai mini laikraščiai mirtį ir atmintį garbingos Bosnijos patrijotės, Petronijos

Atsakas redaktorius Jurgis Lapinas, Tilžėje.

Bilbijos. Žmona toji atsizenklino augštaiš darbais. 1874-78 drauge su savo vyru Elijošiumi organizavo pasikėlimą Bosnijos. Žodžiu ir darbu ragino ji tautiečius keltis prieš skriaudėjus

Turkų valdžia, kuriai Petronija Bilbija buvo daug rūpecio padariusi, stengias ją nūverti į savo nagus, bet Petronijai vis sekėsi laimingai išsisergėti priešų. Patyrė, kad patys negalės jos sminti, Turakai paskyrė didelę atpildą už jos galvą; bet ant garbės jų tautos, neatsifado iš bosniečių nė vieno išdavėjo, kursai už pinigus būtų pardavęs savo saužinę. Per dvejojant metų Petronija buvo priversta slėptis miškų tankumynuose. Bosniečiai ją garbėje laikiusiejie pristatydavo jai viską kaip: rubus, maistą, strėpiai slėpdami nuo turkiškų kareivių vietą jos gyvenimo.

Petronija Bilbija mirė pradžioje vasario šių metų, sukakūsi 46 metus amžiaus. Mynia žmoniją lygėjo ją ant kapinių, nepaturodama atstumo keturių verstų nuo miško, nė blogo oro; nesė grabą ant rankų visu keliu lyg pat. k. u.

Dėl žinios. Prenumerato už „Varpą“ ir „Ukininką“ iėjo iki šiandien: 551 markės. Už spaudą 3 N. N. „Varpo“ ir 5 N. N. „Ukininko“ užmokėta: 382 markės; už portą dėl reikalų „Varpo“ ir „Ukininko“ užmokėta: 57 markės, šiko kasose: 112 markių.

Apgarsinimas.

Knygutė po užrašu

Trumpas aprašymas apie žemę,

arba žemrąšys (geografija), puslapių 64, preke 10 kap., gaunama per

J. Lapina, Tilžėje, Goldschmiedestr. 8.

Pinigus ir laiškus į Varpo (ir Ukininko) redakciją siunčiant, reikia šitoksai adresas padėti:

Hrn. Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpreussen).

Turinys:

Mūsų spauda ir rusų politika. J.-S.-s. — Keistutis Tragedija penkiuose aktuose. Vincas Kaspas. — Šekų Mokyklų Matica. — Signala. — Reikalingumas statistikos. Šiauleniškis. — Moterė, kaip sanarys visuomeniško gyvenimo. J. B. — Iš Prūsų Lietuvos. J. S.-s. — Petronija Bilbija †. — Dėl žinios. — Apgarsinimas. — Adresas.

Spausdinta pas Otto v. Mauderode, Tilžėje.